

**Pr. conf. univ. dr. Zaharia Matei,
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”,
Universitatea din București**

CÂNTAREA PSALTICĂ ÎN CONTEXTUL ÎNFIINȚĂRII PATRIARHIEI ROMÂNE: UNIFORMIZARE, PASTORAȚIE ȘI EDUCAȚIE

Abstract: *The major historical events that took place in the first part of the 20th century, such as the Great Union of 1918 and the elevation of the Romanian Orthodox Church to the rank of Patriarchate, have considerably influenced the development of Romanian ecclesiastical and social life on all levels. The personalities of our Church have paid particular attention to its mission among the Romanian Orthodox believers in all Romanian provinces, now united in a unitary state. Church music could not remain outside these missionary and pastoral concerns of the Church, as it is unanimously considered a considerable means of bringing the faithful closer to the liturgical and spiritual life of Orthodox parish communities. The General Assembly of the Church Singers of Romania sought to unite all Romanians through the singing of the stranger, standardized within the Church, and implicitly, to strengthen the national consciousness. The main voice of this Romanian ecclesiastical and cultural movement was Professor Ion Popescu-Pasărea, who tirelessly emphasized the value and national character of our church singing, as well as its role as a bonding force among the Orthodox faithful. The enthusiasm of those years was unique, the proposals coming from the singers pursuing this goal of unity, but the social-historical context, often unfavorable to the development of common church music life, did not allow the realization of this ideal. However, efforts towards uniformization and unification of the church were echoed in the immediate aftermath of World War II, when Patriarch Justinian Marina succeeded in implementing the strategy of uniformization of church music and the practice of common singing.*

Keywords: *church music, church cantor, Romanian Patriarchate, Cantors' congress, uniformity in the church music, mission and education.*

**1. Încercări de înnoire a vieții muzicale bisericești
la sfârșitul secolului al XIX-lea.
Episcopul Melchisedec Ștefănescu
și revigorarea muzicii bisericești**

A doua jumătatea a secolului al XIX-lea a fost marcată de un declin al cântării românești de strănă, influențat de Decretul nr. 101 al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, care prevedea obligativitatea cântăreților bisericești de a urma cursul de cântare corală armonică la Conservatorul bucureștean nou înființat, sub îndrumarea profesorului Ioan Cartu. Scopul propus era acela de promovare a muzicii religioase în stil coral apusean și de descurajare și eliminare treptată a cântării psaltice tradiționale, pe care o considera o reminiscență a regimului fanariot apus. În acest fel, psaltichia și învățământul psaltic primeau o grea lovitură, statul nemaisusținând, ca în trecut, activitatea bisericească a cântăreților. În acest sens, se impunea o reorganizare a învățământului muzical bisericesc, pe decizii noi, prin intermediul cărora să se poată susține misiunea liturgică și pastorală a Bisericii Ortodoxe Române. Cel care a luat inițiativa reformării și optimizării cântării bisericești în Biserica noastră a fost Episcopul Melchisedec Ștefănescu¹, unul dintre cei mai titrați și luminați ierarhi ai acelei perioade. El propunea în cele unsprezece articole de la finalul Memoriului său înființarea școlilor de cântăreți bisericești pe lângă episcopii și mitropolii, formarea unor comisii pentru cântările psaltice și corale, care să selecteze cele mai frumoase cântări din repertoriul de strănă și coral existent, să fie desemnat cel mai bun muzician care să transcrie în notație liniară o parte a repertoriului psaltic românesc, pentru uzul cântăreților de la sate, iar un altul care să compună cântări corale noi pentru slujbele liturgice, dar în stilul cântării noastre

1. Melchisedec ȘTEFĂNESCU a fost autorul unui impresionant studiu istoric dedicat muzicii bisericești ortodoxe, intitulat: *Memoriu pentru cântările bisericesci în România*, apărut la Tipografia Cărilor Bisericești, în anul 1882. Studiul, care conține un material istoric documentat cu privire la cântarea în Biserica Ortodoxă în general și la cântarea bisericească la români în particular, cuprinde la final un proiect adresat Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, privitor la soluțiile necesare intensificării cântării bisericești și a activității psaltilor în vederea susținerii lucrării misionare și liturgice a Bisericii noastre.

tradiționale. Toate aceste colecții de cântării urmau să fie analizate și aprobate de Sfântul Sinod și tipărite pe cheltuiala Statului, cu avizul Ministerului Instrucțiunii Publice². Luând în considerare lipsa de cunoaștere a semiografiei psaltice de către cântăreți la acea vreme, propunea episcopului Melchisedec de transcriere a cântărilor bisericești în notația liniară venea ca o soluție de salvare a acestui repertoriu muzical de la naufragiu. Totuși, după părerea noastră, ar fi fost mult mai oportună și mai viabilă propunerea de scriere în notație dublă, psaltică și liniară, a acestor cântări de strană, nu doar în cea occidentală. În felul acesta, se perpetua tradiția neumelor, destul de puternică în conștiința cântăreților Bisericii noastre. Cel care a îmbrățișat și s-a străduit a pune în aplicare ideea de transcriere în notație liniară a cântărilor de strană a fost compozitorul Gavriil Musicescu, fost discipol al episcopului Melchisedec, în vremea când acesta activa ca director al Seminarului din Izmail. Nu vom insista aici asupra propunerilor făcute de Musicescu pentru înlocuirea semnelor psaltice cu cele liniare în privința cântărilor bisericești. Cele 11 volume de cântări pregătite de compozitor împreună cu Gh. I. Dima și Grigore I. Gheorghiu din Iași nu au primit aprobarea Sfântului Sinod, pe motivul că între cele două sisteme muzicale sunt câteva deosebiri de fond. Cu toate acestea, inițiativa compozitorului ieșean de uniformizare a cântării monodice de strană a fost valorificată cu mult succes, în vremea Patriarhului Justinian Marina, de către profesorii Nicolae Lungu, Grigore Costea și Ioan Croitoru, prin așezarea cântărilor bisericești, de data aceasta, pe cele două notații, psaltică și liniară. Aceștia au alcătuit o *Gramatică a Muzicii bisericești*, cu un studiu comparativ între cele două notații. Aceasta avea să devină manualul normativ de învățare a muzicii bisericești uniformizate în Biserica Ortodoxă Română. Pornindu-se de la noțiunile teoretice cuprinse în această lucrare tipărită la Institutul Biblic, începând din anul 1951 aveau să se tipărească mai toate cărțile de cântări bisericești necesare cultului nostru liturgic³.

2. A se vedea „Proiectul de Regulament” în lucrarea menționată, între pp. 37-39.

3. Detalii suplimentare cu privire la reforma muzicală în timpul Patriarhului Justinian pot fi urmărite în studiul nostru: „Misiune și slujire pastorală prin cântarea

**2. Ion Popescu-Pasărea și muzica bisericească
– (Muzica bisericească e națională,
pentru că ea în decursul veacurilor s-a identificat
cu gustul și sentimentul religios al românilor⁴)**

Profesorul, compozitorul și senatorul Ion Popescu-Pasărea (1871-1943) este una dintre personalitățile cele mai remarcabile ale muzicii noastre bisericești, ultima mare sinteză a acestei muzici și artizanul ideii de uniformitate în cântarea de strună. La niciun secol de la românirea psaltichiei de către Sfântul Macarie Protosaltul și Anton Pann, Ion Popescu-Pasărea îi atribuia cântării de strună o valoare simbolică, văzând în ea un factor determinant în realizarea idealului de coeziune și unitate a românilor. Pentru el, această cântare capătă valențe naționale și se identifică cu ethosul și cu sufletul românului. La prima vedere, ideea în sine ar părea să aibă rol de propagandă, însă dacă luăm în considerare contextul istoric al Marii Unirii de la 1918, eveniment mult așteptat de toți românii, cuvintele sale poartă, într-adevăr, valoare istorică și simbolică. Președinte al Asociației „Macarie Ieromonahul” a cântăreților bisericești și fondator al revistei *Cultura* în anul 1911, Ioan Popescu-Pasărea avea să-și lege numele de idealurile de uniformizare a cântării bisericești, de culturalizare a cântăreților și de respectare a drepturilor sociale și materiale ale acestor slujitori ai Bisericii. În susținerea ideii de uniformitate în cântarea de strună, Ion Popescu-Pasărea a publicat un număr de cărți de psaltichie destinate tuturor cântăreților. Lista lucrărilor apărute era publicată la finalul fiecărui număr al revistei *Cultura*. Împreună cu colaboratorii săi de breaslă, el a militat pentru înființarea unor secții de muzică psaltică în cadrul Conservatoarelor din București și din Iași și, mai apoi, pentru înființarea unei Academii de Muzică Religioasă, fapt care s-a și realizat, după cum vom vedea, în anul 1928. Iată un fragment dintr-o prefață, în

bisericească în vremea arhipăstoririi Patriarhului Justinian Marina”, în: *Revista Teologică* 4/2017, Ed. Andreiana, Sibiu, 2017, pp. 62-86 (studiu bilingv).

4. Sunt cuvintele rostite de profesorul Ion Popescu-Pasărea cu care îi înflăcăra pe cântăreții bisericești, consemnate în articolul lui Ioan N. DOBRE (Nichifor Crainic) intitulat „Concertul cântăreților bisericești – Impresii” de la concertului cântăreților bisericești susținut la Ateneul Român în data de marți, 18 octombrie, orele 9 seara, publicat în *Cultura*, an I, nr. 1, noiembrie, 1911, p. 231.

care Ion Popescu-Pasărea subliniază importanța uniformizării cântării pentru idealul de unitate sufletească a credincioșilor:

„Această uniformizare a cântării bisericești va face ca toți românii să aibe un limbaj bisericesc comun, precum este și graiul zilnic. Tot prin aceasta se va opera și o puternică atracție către Biserică, căci creștinul, luând parte activă la cultul divin, nu va mai fi un simplu spectator, ca până acum. Va ajunge să cânte în Biserică tatăl cu fiul, mama cu fiica, bătrâni și tineri, femei și copii, cum cântau primii creștini”⁵.

De asemenea, ca absolvent al Conservatorului din București, a validat creația corală religioasă în notație liniară, el însuși transcriind cântări în această notație și realizând armonizări la două sau trei voci egale⁶. Pentru susținerea lucrării misionar-liturgice și pastorale a Bisericii, Ion Popescu-Pasărea va propune în repetate rânduri înființarea corurilor sătești sub îndrumarea cântăreților, pentru întărirea conștiinței românești creștin-ortodoxe a credincioșilor Bisericii. O propunere, de asemenea foarte însemnată, a fost adoptarea cântării în comun. Iată ce spunea el: „Astăzi, cântarea corală în comun (a credincioșilor) se prezintă ca o cerință (imperioasă) impusă oricărei biserici”⁷. De asemenea, în cadrul congreselor cântăreților pe care le-a organizat a dezbătut ideea propășirii cântăreților și aducerii acestora la un standard social cât mai înalt, conform cu timpurile moderne pe care le parcurgea poporul român.

3. Propuneri ce vizează culturalizarea cântăreților bisericești

La momentul constituirii Asociației Cântăreților din România „Macarie Ieromonahul” exista deja, din anul 1888, Asociația „Ioan Cucuzel” din București, fondată de Pană Brăneanu, ai cărei membri, din nefericire, s-au aflat într-o oarecare rivalitate cu asociația fondată de Ion Popescu-Pasărea în anul 1911. Spun din nefericire, fiindcă

5. A se vedea „Prefața” la volumul *Cântările Sf. Liturghii*, București, 1908.

6. În cartea *Cântările Sf. Liturghii*, menționată mai sus, întâlnim lucrări corale, armonizate la două și trei voci egale, în notație liniară.

7. Marin I. PREDESCU, „Președintele Asociației noastre Generale a fost pensionat”, în: *Cultura*, XXV (1936), nr. 9-11 (număr omagial), p. 2, col. II.

neînțelegerile care au existat între cele două societăți muzicale au fost în defavoarea cântăreților. Asociația condusă de Ion Popescu-Pasărea, împreună cu un comitet de cântăreți cu bună viziune organizatorică, a reușit să-i unească pe cântăreții bisericești din întregul Regat al României, creându-se astfel filiale în mai toate județele țării existente la acea vreme. Existența acestei structuri, care a precedat crearea, în anul 1919, a Asociației Generale a Cântăreților Bisericești, a venit în întâmpinarea cântăreților de strănă, prin centralizarea tuturor problemelor și doleanțelor existente și prin discutarea acestora în cadrul congreselor ținute în București și în alte orașe ale țării. Astfel, în anul 1911, dominați de entuziasm și plini de dorința de a găsi soluții pentru rezolvarea lipsurilor și neajunsurilor cântăreților, conducătorii Asociației cântăreților au organizat Primul Congres la București⁸, în cadrul căruia au fost luate în discuție punctele fierbinți ale acestei bresle bisericești. Propunerile cântăreților au fost consemnate într-un memoriu adresat Sfântului Sinod, care viza pregătirea acestora printr-o mai bună organizare a învățământului psaltic, sub raportul programei analitice și al anilor de studii, culturalizarea cântăreților, uniformizarea muzicii bisericești și îmbunătățirea stării morale și materiale a cântăreților⁹.

Iată, foarte punctual, propunerile referitoare la îmbunătățirea standardului cultural al cântăreților:

„1. Să se reorganizeze actualele școli de cântăreți și să li se asigure întreținerea necesară existenței și funcționării lor.

2. Să li se îmbogățească programul de studii, ca astfel cântăreții, pe lângă cultura specială a muzicii, să capete și cunoștințele generale necesare spre a deveni elemente de cultură în popor, mai ales la sate, putând fi întrebuințați ca ajutoari ai preotului și învățătorului, în băncile popu-

8. Lucrările s-au desfășurat în zilele de 17-18 octombrie 1911, în sala societății Clerului *Ajutorul*. Din partea Mitropoliei au participat Epsicopul Teodosie, în calitate de locotenent mitropolitan, Episcopul Evghenie Humulescu, ca delegat, care a rostit și o alocuțiune și directorul Casei Bisericii, Dumitru Boroianu.

9. Textul memoriului a fost publicat în paginile revistei Asociației Cântăreților *Cultura*, an I, nr. 11 (noiembrie) 1911, pp. 232-238. În acest document ne sunt înfățișate date referitoare la statutul istoric privilegiat al cântărețului în trecut, cauzele care au determinat slăbirea învățământului psaltic și deteriorarea statutului cântărețului, precum și remediile care ar putea îndrepta aceste situații.

lare, în obștile sătești, în cooperative, etc., ca secretari, contabili, agenți sanitari etc.

3. Să se înființeze în București o școală superioară sau o catedră de muzică bisericească la Conservator, pentru cultivarea muzicii bisericești și pentru desăvârșirea celor ce doresc a ocupa postul de profesor de muzică la seminarii și la școlile de cântăreți.

4. Să se tipărească cărți de cântări bisericești oficiale și uniforme pentru toată țara, ca astfel să putem ajunge la uniformizarea cântării bisericești;

5. Să se reglementeze conferințe anuale pentru cântăreții din fiecare județ, ca astfel să-și poată îmborsă și perfecționa cunoștințele necesare profesiunii lor¹⁰.

La începutul anului 1911, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române alcătuiuse deja un Regulament de organizare a învățământului psaltic în școlile de cântăreți, cu un număr de trei ani de studii, fiecare an fiind împărțit în trei semestre. Acesta prevedea programele analitice pe discipline¹¹. Inițiativa cântăreților urmărea luarea la cunoștință de

10. Vezi *Cultura*, nr. 11, 1911, p. 237. Cu privire la participarea cântăreților la conferințele anuale, profesorul Ion Popescu-Pasărea a accentuat importanța acestui punct și la Congresul Asociației Cântăreților Bisericești ținut în perioada 21-23 August 1912, la Iași. Cu acel prilej, propunea: „Să se reglementeze conferințele cântăreților ținute pe județ, odată pe an, așa precum se și practică în județele din Eparhia R.-Vâlci. Ca unul ce am avut fericirea să asist la aceste conferințe, pot afirma că ele sunt nu numai folositoare cântăreților, dar chiar absolut necesare pentru îmborsărea cunoștințelor profesionale și pentru progresul și uniformizarea cântului bisericesc. Tot astfel, cei slabi vor găsi prilejul a se întări, iar cei buni se vor încuraja din ce în ce spre mai bine“. Cf. *Cultura*, anul II, nr. 11, Noiembrie, 1912, p. 231. Profesorul Ion Popescu-Pasărea va relua aceste propuneri care urmăreau buna pregătire a cântăreților, adresându-se în acest sens Mitropolitului Primat. Factorii acestei culturalizări erau: buna organizare a școlilor de cântăreți, organizarea conferințelor anuale, organizarea școlilor de adulți, înființarea societăților culturale și organizarea de congrese și concerte bisericești. Vezi rev. *Cultura*, anul II, nr. 6-7, iunie-iulie 1912, pp. 121-124.

11. Cf. rev. *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXIV, nr. 11, februarie, 1911, pp. 1101-1108. Redăm în continuare conținutul programei analitice: *Muzica psaltică* figura cu 5 ore pe săptămână, *Tipicul bisericesc* cu 2 ore pe săptămână, *Muzica Occidentală* (teorie și cor) cu 3 ore pe săptămână, *Citirea pe cărți de ritual cu litere chirilice și latine* cu 3 ore pe săptămână în clasa I și cu 2 ore pe săptămână în clasa a II-a, *Istoria Vechiului și Noului Testament* cu 2 ore pe săptămână, doar în clasa I, *Cate-*

către Sfântul Sinod a doleanțelor acestora și îmbunătățirea pe viitor a standardului lor de pregătire și de culturalizare. Toate aceste puncte au fost rediscutate și cu prilejul congreselor ulterioare desfășurate în țară. Ei au propus, în unanimitate, ca studiile în școlile de cântăreți să fie de 4 ani, după care, suplimentar, să se adauge încă doi ani pentru perfecționare, creându-se astfel posibilitatea ca ei să poată deveni învățători sătești, iar cei mai destoinici și mai experimentați în lucrarea parohială să poată fi hirotoniți preoți, îndeosebi pentru unele parohii de provincie¹². Unele dintre propuneri au putut fi îndeplinite, altele nu, dar ceea ce este important de subliniat este modul în care cântăreții s-au solidarizat, constituindu-se într-o Asociație Generală a Cântăreților și arătând prin aceasta că pot fi o clasă importantă în Biserică și în societatea românească.

3. Unificarea și uniformizarea cântului bisericesc din România

După cum am putut vedea, ideea uniformizării și unificării cântului bisericesc românesc a fost asemenea unui fir roșu ce a dominat gândirea cântăreților, context în care Biserica Ortodoxă Română Autocefală, având în frunte un mitropolit primat, se îndrepta cu pași siguri spre ridicarea la rangul de patriarhie. Începând cu primul congres ținut la București, în anul 1911, s-a ridicat problema uniformizării cântării bisericești, care, în concepția președintelui Asociației Cântăreților, profesorul Ion Popescu-Pasărea, este națională, adică, este conformă cu firea și cu simțământul național al tuturor românilor. De aceea, în primul număr al revistei *Cultura*, în care se găsește consemnat programul primului Congres al cântăreților, într-o atmosferă plină de entuziasm, marele pedagog al cântării bisericești declara: "*Muzica bisericească e*

hismul Bisericii Creștine Ortodoxe cu 2 ore pe săptămână, doar în clasa a II-a, *Principii de morală creștină* cu o singură oră pe săptămână și doar în clasa a II-a, *Noțiuni de liturgică* cu 2 ore pe săptămână, în clasa a III-a, *Istoria Bisericii Române* cu 2 ore pe săptămână, în clasa a III-a, *Practica cancelariei parohiale* cu o singură oră pe săptămână, doar în clasa a III-a.

12. De pildă, la al V-lea Congres de la Constanța, din 22-23 August 1923, au fost luate în discuție aceste lucruri. Cf. *Cultura*, an XII, nr. 5-6, august-decembrie 1923, pp. 3-8.

națională, pentru că ea în decursul veacurilor s-a identificat cu gustul și cu sentimentul religios al românilor”¹³. În concepția sa, muzica bisericească poate contribui la unificarea sufletească a românilor din toate provinciile românești. În cadrul celorlalte congrese ale cântăreților s-a afirmat în mod repetat această necesitate.

4. Etapele și mijloacele care au servit scopului uniformizării și unificării cântului bisericesc

4.1. Asociația Macarie Ieromonahul a cântăreților bisericești

Prima măsură pe care au adoptat-o cântăreții în scopul coagulării și unificării activității lor bisericești a fost înființarea Asociației Cântăreților *Macarie Ieromonahul*, în anul 1911, președinte al acesteia fiind profesorul și viitorul senator Ion Popescu-Pasărea. Organul de presă al asociației a fost, după cum am mai menționat, revista *Cultura*, în paginile căreia erau găzduite articole și materiale care conțineau preocupările și doleanțele cântăreților, precum și cronici ale unor evenimente care vizau misiunea acestora etc. Cântăreții și-au mobilizat și unit eforturile lor în jurul profesorului Ion Popescu-Pasărea, care a avut calitatea și inițiativa de a-i reprezenta în fața autorităților bisericești și de stat. Prin petițiile și memoriile lor, aceștia doreau să obțină o situație materială și morală decentă pentru vremurile pe care le parcurgeau și standarde mai înalte de pregătire și de culturalizare, prin care ei să poată susține activitatea misionară, liturgică și pastorală a preoților, în parohii. Printre propunerile înaintate în cadrul numeroaselor congrese organizate în București și în alte centre ale României, figura și aceea de a se acorda cântăreților șansa de a forma și conduce coruri de copii și de tineri la sate, prin care se putea eficientiza pastorația rurală, precum și posibilitatea de a deveni învățători în școlile sătești, după un ciclu suplimentar de pregătire de doi ani. Deși paralel cu activitatea acestei asociații își desfășurau activitatea și alte asociații de cântăreți, totuși, Asociația *Macarie Ieromonahul* a avut o

13. *Cultura*, an I, nr. 1, noiembrie, 1911, p. 231.

înraurire destul de mare în rândul cântăreților, având filiale în mai toate județele țării și o comisie centrală la București, pentru coordonarea întregii activități organizatorice.

4.2. *Constituirea Asociației Generale a cântăreților bisericești*

Un al doilea act important a fost constituirea Asociației Generale a Cântăreților Bisericești, cu sediul la București și cu filiale în întreaga țară, în perioada 17/30 mai și 10/23 septembrie 1920. Decizia de înființare a venit ca urmare a înfăptuirii Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Dorința de întărire a unității tuturor românilor prin cântarea bisericească a devenit mult mai arzătoare. Scopul unificator este menționat în articolul 5, aliniatele a, b, și c din statutele Asociației, astfel: 1. Cultivarea muzicii bisericești pentru păstrarea și întărirea credinței creștine strămoșești; 2. Reunirea cântăreților și paraclisierilor din toate ținuturile locuite de români, în scopul cultivării, întăririi condiției profesionale, economice și sociale și dezvoltării simțământului solidarității; 3. Întărirea sentimentului patriotic și al iubirii de Neam și de Biserică, prin răspândirea muzicii cât mai mult, prin concerte, concursuri muzicale, conferințe și congrese¹⁴.

4.3. *Înființarea Academiei de Muzică Religioasă*

Atât înainte de Marea Unire, cât și după acest eveniment istoric major din viața românilor, cântăreții au cerut, în cadrul congreselor organizate, înființarea unor Catedre de muzică bisericească în cadrul Conservatoarelor din țară, sau chiar o Academie de Muzică Religioasă. Astfel, în Memoriul adresat de Asociația Generală a Cântăreților, Centrala București, ministrului Cultelor și Sfântului Sinod era reluată această propunere:

„Pentru pregătirea viitorilor profesori de muzică de la școalele de cântăreți, credem că ar fi indispensabil să se înființeze o catedră de muzică bisericească la Conservator sau să ia ființă *Academia superioară*

14. Statutele Asociației Generale a Cântăreților au fost publicarea în revista *Cultura*, an IX, nr. 10-11, iulie-august 1920, pp. 245-252.

de muzică orientală, candidații complectând aci cunoștințele necesare pedagogiei¹⁵.

Demersul acesta a fost susținut de Octavian Goga, Ministrul Cultelor și Artelor, în anul 1921¹⁶ și de Mitropolitul Primat al României, Dr. Miron Cristea¹⁷. De asemenea, în cadrul Congreselor al VI-lea și al VII-lea ale cântăreților, care s-au desfășurat la București și Constanța, în anul 1923, s-a insistat asupra ideii înființării Academiei de Muzică Religioasă. În anul 1925, Mitropolitul Primat Miron Cristea devenea primul Patriarh al României. Al treilea proiect pe care și-l propunea patriarhul, din cele patru existente, se referea la înființarea acestei Academii¹⁸. Dorința sa a căpătat contur în primăvara anului 1928. Dezideratul era *crearea unui stil muzical bisericesc uniform pentru toți românii*. La convocarea Patriarhului, o comisie aflată sub președinția Episcopului Tit Simeodrea s-a întrunit la Patriarhie pentru a lua în dezbatere înființarea Academiei de Muzică Religioasă la Patriarhie. Din comisie au făcut parte următorii profesori: Pr. Acad. Niculae M. Popescu, Pr. Ioan D. Petrescu Visarion, Ioan D. Chirescu, G. Breazul și Ion Popescu-Pasărea. S-a stabilit ca durata cursurilor să fie de trei ani¹⁹. Deschiderea Acade-

15. Cf. *Cultura*, an X, nr. 9-10, iunie-iulie 1921, p. 117.

16. „Pentru pregătirea sistematică a viitorilor profesori de Seminarii și școalelor de cântăreți, I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron a propus și Domnul Ministru al Cultelor și Artelor, Octavian Goga, a acceptat, să se creeze câte o catedră de muzică bisericească, pe lângă conservatoarele din București și Iași, în viitorul buget“, cf. *rev. Cultura*, an X, nr. 2, noiembrie 1921, p. 32.

17. Cf. *rev. Cultura*, an XI, nr. 3, decembrie 1921, p. 48. Scopul pe care și-l propunea Dr. Miron Cristea consta în buna pregătire a profesorilor de muzică din Seminarii și Școli de cântăreți.

18. Prezentăm aici cele patru proiecte ale Patriarhului Miron Cristea: „1) Crearea de numeroase burse pentru tinerii cari să meargă în centrele mari culturale din apus și răsărit să studieze știința teologiei, și dintre care să se recruteze apoi statul major al bisericei și al patriarhiei românești; 2) Reorganizarea facultății de teologie din București, astfel ca să fie un centru de cultură teologică ortodoxă. Pentru aceasta propune înființarea a două noi catedre pentru literatura teologică greacă; 5) Pe lângă patriarhia românească să se înființeze o Academie de muzică bisericească orientală, în care să se poată studia și cultiva acest gen de muzică; 4) Ridicarea unei monumentale catedrale a neamului românesc, care să fie una din comorile de artă ale orientului european“, cf. *Cultura*, an XIV, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1925, p. 3.

19. A se vedea *rev. Cultura*, an XIV, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1928, pp. 3-4.

miei de Muzică Religioasă a avut loc în data de 5 martie 1928. Cu acest prilej, profesorul Ion Popescu-Pasărea, susținător al acestui proiect, a rostit un cuvânt plin de entuziasm. Redăm aici doar primul fragment:

„Astăzi se întemeiază aci sanctuarul cântării bisericii române. Se înalță astăzi un templu, în care geniul muzical al Românului și evlavia strămoșească vor oficia împreună marea slujbă a exteriorizării credinței noastre creștine, prin cea mai sublimă dintre arte, muzica. Se zidește astăzi laboratorul, arsenalul destinat să topiască materialul de muzică bisericească existent, în toate colțurile românismului și să-l toarne apoi în forme artistice, menite să unifice inseparabil și etern sufletele Românilor de pretutindenii!...”²⁰.

Tot acum, primul director al Academiei de Muzică Religioasă, episcopul vicar Tit Simedrea avea să afirme: „Ea va lămuri în focul științei și talentului, aurul muzicii strămoșești, aflat în minereul nației românești”²¹. Din nefericire, această instituție de prestigiu a Bisericii noastre și-a desfășurat activitatea doar 20 de ani, fiind desființată de regimul comunist din România, în anul 1948. Am mai putea adăuga la acest punct, faptul că Asociația Generală a Cântăreților Bisericești a organizat două congrese, în 29 septembrie 1927 la Brașov și în perioada 23-24 august la Sibiu, militând pentru unificarea bisericească prin cântare. Președintele Asociației, profesorul Ion Popescu-Pasărea publicase mai multe cărți de psaltichie destinate tuturor cântăreților români, lista acestora fiind prezentată pe ultima filă a fiecărui număr din revista *Cultura*. Pentru a se evidenția legătura de suflet și de credință a tuturor cântăreților români, Asociația Generală l-a desemnat pe protopsaltul, profesorul și compozitorul Anton Pann drept simbolul sau figura emblematică a unificării prin cântarea de strună, el însuși activând în trei rânduri la strana bisericii „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului. Mai multe busturi ale lui Anton Pann au fost comandate, dintre care unul pentru biserica din Șchei.

20. Rev. *Cultura*, anul XVI, nr. 3, martie 1928, pp. 5-7. Pentru deschiderea Academiei, Ion Popescu-Pasărea a alcătuit cântarea *Acum slobozește*, în glasul al V-lea, armonizată pe două voci, în notație psaltică. Întregul program al deschiderii Academiei de Muzică Religioasă ne este prezentat în același număr, între pp. 3-4.

21. Rev. *Cultura*, anul XVI, nr. 3, p. 3.

**5. Corurile sătești și școlare
– mijloc de promovare a dreptei credințe
și de solidaritate creștină ortodoxă**

În contextul ridicării la rang de Patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române, s-a pus imperios problema intensificării misiunii în parohiile ortodoxe, mai cu seamă că în această perioadă a sporit și pluralismul religios în țara noastră. Cântarea a reprezentat dintotdeauna un instrument eficient de transmitere a dreptei credințe și de întărire a legăturilor dintre credincioși. Cântând împreună, oamenii își cultivă comuniunea, bucuria creștină și dragostea față de Biserică. Dorința și propunerile cântăreților de a veni în sprijinul preoților au fost de bun augur, mai ales că aceștia, după cum am văzut, erau organizați într-o Asociație Generală care însuma mai bine de 10.000 de persoane. Mandat de Casa Bisericii, profesorul Ion Popescu-Pasărea adresează cântăreților îndemnul de a forma coruri sătești²². De asemenea, ideea aceasta va fi reiterată și în *Memoriul Asociației Generale a Cântăreților, Centrala București, către Ministrul Cultelor și Sf. Sinod*²³. Nu știm dacă această idee a fost pusă în practică sau a rămas doar în stadiul de propunere, căci Ion Popescu-Pasărea insista asupra aplicării ei într-o circulară din 29 decembrie 1932, adresată tuturor cântăreților, impulsiv nându-i să iasă din inerție și să fie de folos în activitatea parohială. Iată cum li se adresează:

„Dar cântăreții bisericești ce fac? Se mai pot mărgini ei numai la strană? Sau, pot rămâne indiferenți față de activitatea Preotului în școala primară? Iată întrebări, care cer răspuns urgent și hotărât. Cântărețul trebuie să secondeze pe Preot, învățând pe copii cântecele bisericești și organizând cu ei coruri. Cel ce nu e pătruns de acest postulat imperativ, se elimină singur din instituția respectivă, care și ea trebuie să-și valorifice rolul său social. Fără împlinirea acestui postulat cântărețimea este

22. Jurnalist, poet și cântăreț bisericesc, Marin I. Predescu semnează un articol intitulat „Un mijloc de înălțare al cântăreților bisericești” referitor la situația materială a cântăreților, atrăgând atenția și asupra rolului pe care îl vor putea exercita aceștia în misiunea bisericilor de la orașe și de la sate prin formarea de coruri de copii, de tineri și de adulți care să cânte la Sfânta Liturghie. A se vedea rev. *Cultura*, an IV, nr. 4, aprilie, 1914, pp. 43-45.

23. A se vedea rev. *Cultura*, an X, nr. 9-10, iunie-iulie 1921, p. 17.

condamnată a pieri, căci *funcțiunea formează organul*. Mai mult încă, cântărețul trebuie să-și însemneze rolul său de al II-lea element cultural în sate, alături de Preot și Învățător, fiind un nedespărțit sfătuitor moral și economico-social al poporului²⁴.

În alte câteva situații, această recomandare a fost înnoită. Din nefericire, probabil că această acțiune de organizare a corurilor de la orașe și de la sate, care să cânte în biserici, s-a desfășurat sporadic, în funcție de susținerea preoților și de râvna cântăreților. Oricum, la începutul anilor '50 ai secolului trecut, ideea uniformizării cântării bisericești și a formării corurilor parohiale va fi dusă la îndeplinire prin inițiativa Patriarhului Justinian Marina, sub a cărui arhipăstorire misiunea prin cântarea omofonă sau în comun va cunoaște un avânt fără precedent.

În loc de concluzii

În perioada de dinainte și de după Marea Unire a predominat simțământul de unitate și solidaritate al românilor. Evenimentul istoric al Marii Uniri de la 1918 a constituit un real imbold pentru toate categoriile sociale. Acest moment istoric a făcut să trezească aceste simțăminte în rândul cântăreților de strună din România. De la simple asociații de cântăreți, se ajunge în anul 1920 la fondarea Asociației Generale a Cântăreților din România, cu filiale în toate reședințele de județ ale României. Profesorul și senatorul Ion Popescu-Pasărea devine simbolul afirmării unității cântăreților români, prin faptul că a fost adeptul unui stil de cântare uniform, prin organizarea de congrese, festivaluri, concerte și excursii. La mai toate reuniunile cântăreților s-a ridicat problema ca dascălii de biserici să fie sprijinitori ai lucrării misionare și pastoral-liturgice a Bisericii Ortodoxe Române, prin cel mai eficient mijloc – cântarea, implicându-se activ în formarea corurilor sătești, de elevi, și în școlile primare. Revista *Cultura*, organul de presă al Asociației generale a Cântăreților a constituit, în perioada 1911-1944, spațiul în care s-au întâlnit cultura muzicală bisericească și cea socială. De aceea, acțiunea cântăreților din acele timpuri rămâne un exemplu și îndemn la solidaritate pentru noi cei de astăzi.

24. Cf. rev. *Cultura*, an XIX, nr. 12, decembrie, 1932, p. 2.

